

MODALNOST I DOKAZNOST

Adelija Čulić-Viskota *

Visoka pomorska škola Sveučilišta u Splitu

Cilj je ovoga rada prikazati dokazni sustav kao neovisnu funkcionalnu kategoriju i njegovu povezanost s epistemičkom modalnošću. Istraživanje je ograničeno na primjere sakupljene iz britanskog tiska zbog dostupnosti izravnih primjera „iz prve ruke”. Istražene su veze između komponenata dokaznosti, tj. izvora informacija i vrste dokaza i predložen je polazni dokazni sustav koji proizlazi iz rasporeda mentalnog prostora a temelji se na prikupljenim primjerima.

Ključne riječi: dokaznost, epistemička modalnost, izvori informacija, vrsta dokaza

Dok razmišljanja o modalnosti možemo pratiti više od dva tisućljeća unatrag, ona o dokaznosti¹ (engl. *evidentiality*) stara su kod anglista tek oko dva desetljeća. Jezikoslovci su tek tada izdvojili dokaznost kao neovisnu funkcionalnu kategoriju blisko povezanu s modalnošću. Kategorija dokaznosti i njezino jezično kodiranje, tj. gramatičko označavanje, izborila je tako mjesto u lingvistici preko nekoliko značajnih studija objavljenih od 1982. g. do danas (Givon 1982, Chafe & Nichols 1986, Willett 1988, Wierzbicka 1994, de Haan 1999) premda se spominje već kod Jakobsona (1957).

Cilj je ovoga rada prikazati dokazni sustav i neka jezična sredstva njegova ostvarivanja u engleskome, i to na primjerima sakupljenim iz britanskog tiska². Razlog za ograničavanje na jezik tiska jest što među primjerima iz književnih djela ne bi bilo izravnih primjera „iz prve ruke”. Naime, u književnom djelu pisac je sveznajući. Takvi primjeri bili bi tzv. neizrecivi izričaji (Banfield, 1982: *unspeakable sentences*). Naime, ni u kojem slučaju, osim u ulozi autora književnog djela, nemamo izravan pristup tuđem mentalnom stanju, pa ga ne možemo poznavati s jednakom sigurnošću kao svoje vlastito; o tome možemo samo nagađati ili pokušati zaključivati.

1. ŠTO JE DOKAZNOST?

U najranijim razmišljanjima nije bila posve jasna razlika između epistemičke modalnosti³ i dokaznosti u engleskome (Chafe 1986), ali bilo je sigurno da je razumijevanje epistemičke osnove informacije (tj. nepropozicijskog dijela izričaja) jednako važno kao i razumijevanje same informacije (propozicijskog dijela izričaja)⁴. Givon (1982) ističe kako je subjektivna sigurnost govornika popratni proizvod dokaznog, iskustvenog oblika spoznavanja jer smo sigurniji u ono što izravno promatramo nego u ono što doznajemo od drugih ili naslućujemo. Drugi opet drže kako informacija o stajalištu govornika prema propozicijskom dijelu izričaja uključuje i dokaznu komponentu. Tako bi epistemička modalnost i dokaznost imale dvije temeljne zajedničke osobine: uključenost izvora informacije, te određivanje informacijskog statusa izričaja na ljestvici pouzdanosti, vjerojatnosti, očekivanosti ili poželjnosti. To bi značilo da se epistemička modalnost i dokaznost ostvaruju u istom, tj. nepropozicijskom dijelu izričaja, s razlikom što dokaznost ističe izvor govornikova stava i način spoznavanja, tj. nastajanja stava, dok epistemička modalnost po bliže određuje kvalitetu toga stava, tj. odnosa govornika prema propozicijskoj komponenti

* Adelija Čulić-Viskota, Visoka pomorska škola Sveučilišta u Splitu, Zrinsko-frankopanska 38, 21000 Split; tel.: (021) 380-762; fax: (021) 341-382; e-mail: adelija.culic@pfst.hr

izričaja. Tako de Haan (1999) definira dokaznost kao jezično kodiranje izvora informacije, a epistemičku modalnost kao jezično kodiranje stupnja predanosti govornika propozicijskom dijelu izričaja. Možemo, dakle, zaključiti da su izvor informacije i vrsta dokaza, tj. način spoznavanja informacije, temeljne komponente dokaznosti.

2. IZVOR INFORMACIJE, VRSTA DOKAZA I NJIHOVI MEĐUSOBNI ODNOSI

2.1. Izvor informacije (*source of information, source of knowledge*)

Različitim su se terminima koristili jezikoslovci u svom pristupu dokaznosti pokušavajući pobliže odrediti i klasificirati moguće izvore informacije. Tako je Jakobson već 1957. god. predložio četiri vrste izvora informacije, i to: *quotative* (do informacije smo došli slučajno, tako se priča, rekla-kazala), *revelative* (npr. kroz san), *guess* (nagađanje), te *previous experience* (prethodno iskustvo). Drugi su predlagali jednostavnije razlikovanje izvora informacije, npr. *introspective* (znanje do kojeg se dolazi zaključivanjem) od *extraspective* (znanje dostupno kroz kulturu) (Hoff, 1986). Nadalje, Palmer (1986) drži kako postoje najmanje četiri načina predstavljanja tvrdnje ili činjenice: *speculative* (izvor znanja je naše osobno razmišljanje), *deductive* (dedukcija, način zaključivanja), *hearsay* (rekla-kazala), te *sensory evidence* (osjetilno iskustvo). Zatim je Barnes (1984) razvrstala osjetilna iskustva u dvije skupine, *visual* (vidljiva) i *non visual* (ona koja ne percipiramo osjetilom vida, nego nekim drugim osjetilima), a njima je dodala *apparent* (očite dokaze), *secondhand* (iz druge ruke, neizravne), te *assumed* (pretpostavke). Neki su poslije išli još dalje u teorijskom pristupu dokaznosti, pa je izrađena i karta mentalnog prostora za dokazna značenja (*map of mental space*, Anderson, 1986) kako bi se prikazali odnosi između različitih vrsta dokaznosti.

2.2. Vrsta dokaza (*evidence type, mode of knowing*)

Ovim terminom označavamo različite načine kojima dolazimo do određenih znanja, načine spoznavanja, kojima mjerimo pouzdanost, vjerojatnost, poželjnost neke informacije. Neki jezikoslovci drže kako informacija o stavu govornika prema propozicijskom dijelu izričaja podrazumijeva ili uključuje dokaznost, dok drugi, opet, nastoje pokazati kako je dokaznost, a ne govornikov stav, primarna informacija.

2.3. Međusobni odnosi izvora informacije i vrste dokaza

Na ovim se odnosima temelji dokazni sustav. Mogu biti raznovrsni, ali su mogućnosti udruživanja dviju komponenata ipak ograničene. Tako, izvor informacije u 1. licu isključuje mogućnost vrste dokaza rekla-kazala. Ta vrsta dokaza sama po sebi podrazumijeva 3. lice. Nadalje je uočeno da se vrsta dokaza *surprisal* (iznenađenje, nepripremljenost uma) nužno združuje s 1. licem, dok s *nonsurprisal* ili *expectation* (informacija ne iznenađuje, očekuje se) to nije slučaj.

Može se zaključiti da je uz sve vrijedne pokušaje sustavnog proučavanja dokaznosti i sredstava njezinog ostvarenja u različitim jezicima potrebno još mnogo teorijskog i praktičnog rada kako bi se dobio uvid u složene odnose između brojnih vrsta dokaza i njihovih izvora.

3. PRIMJERI FUNKCIONIRANJA DOKAZNOSTI U ENGLESKOME

Samo ishodište dokaznosti mogli bismo možda utemeljiti na polaritetima *izravnost* – *neizravnost*. Izravni primjeri dokaznosti bili bi oni u kojima govornik o propoziciji svjedoči; riječ je o doživljavanju iz prve ruke. *Izravne* dokaze možemo dalje razlikovati prema tome jesu li *osjetilni* ili *neosjetilni*. Među osjetilnima razlikujemo *vizualne* od *nevizualnih*. A, *neosjetilne*, opet, razlikujemo prema vrsti spoznavanja: nekad se radi o pukom *nagađanju*,

pretpostavljanju, izvođenju zaključka od govornika, očekivanju razvoja događaja prema prethodnom iskustvu, iznenađenju zbog neočekivanog razvoja događaja, itd. Neizravni primjeri dokaznosti bili bi: *točni navodi, prenošenje tuđih spoznaja*, spoznaje tipa *rekla-kazala* kod kojih točan izvor informacije nije poznat, itd.

Razlog zašto dokaznost plijeni pažnju brojnih jezikoslovaca najbolje možemo ilustrirati sljedećim primjerom:

(1) "When the Indian government was asked if the Taj Mahal was about to be turned into a stationery shop, unsmiling officials *only demanded to know the source of his information.*" (=... samo su zahtijevali doznati izvor njegove informacije.) (ST-N, 24)

Primatelju poruke često je izvor informacije važan barem koliko i sama informacija jer on je jamstvo njezine vjerodostojnosti. Stoga su primjeri poput sljedećega u tiskovnom izvješćivanju vrlo rijetki:

(2) *There is evidence (= Postoji dokaz da ...)* that Al-Qaeda operates in dozens of countries, although at reduced strength. (ST-N, 12)

Pošiljatelj poruke mora barem približno upozoriti na izvor svoje informacije ukoliko želi primatelja uvjeriti u njezinu vjerodostojnost.

3.1. Izravni dokazi: osjetilni i neosjetilni

3.1.1. Izravni osjetilni dokazi: vizualni i nevizualni

3.1.1.1. Izravni, osjetilni, vizualni dokazi

(3) "I saw (= „Vidio sam ...“) a motorcycle approaching me after travelling around a bend and *it seemed (=... činilo se ...)* to drift on to my side of the road." (DM-B, 8)

Primjer (3) donosi izravno svjedočenje subjekta o onome što je zaista vidio (*I saw ...*), a zatim prenošenje dojma utemeljenog na izravnom, vizualnom dokazu (*it seemed ...*).

(4) The total number of crimes cleared up by the police fell in 25 of the 43 forces. *Avon and Somerset saw (= Avon i Somerset doživjeli su ...)* detections fall from ... (ST-N, 10)

U primjeru (4) glagol vizualnog doživljavanja *see* (=vidjeti) upotrebljen je uz subjekt koji označava engleske pokrajine, dakle neživo, i to u značenju glagola *experience* (= doživjeti, iskusiti) kako bi se način spoznavanja čitatelju učinio izravnijim, bližim, pa stoga i uvjerljivijim.

3.1.1.2. Izravni, osjetilni, nevizualni dokazi

(5) When I breathed *it felt like (= imao sam osjećaj kao da ...)* my lungs were going to crack. (DM-B, 24)

U primjeru (5) nije riječ o emocionalnom doživljavanju. Glagol *feel* (=learn about, explore) u ovom izričaju navješćuje da se radi o tjelesnom doživljaju koji, međutim, subjekt ne spoznaje jednim od osjetila, već zamjećuje nekakav neodređen, opći dojam.

(6) He is *clearly* speaking under duress and his *words appear to (= izgleda kao da su mu riječi ...)* have been recorded. (ST-N, 12)

U primjeru (6) prilog *clearly* (= jasno) nema zadaću pobližeg označavanja glagolske radnje, nego znači da je pošiljatelju poruke jasno što se događa iz onoga što čuje, spoznaje vlastitim osjetilima, gotovo kao da vidi. U drugom dijelu izričaja (6) pošiljatelj poruke skriva se iza označenog dijela jer on je taj koji doživljava, koji ima određeni dojam, a glagol *appear*, koji označava vizualno doživljavanje, taj dojam još više približava primatelju poruke jer obično najdojmljivije doživljavamo ono što vidimo.

3.1.2. Izravni, neosjetilni dokazi: nagađanje, pretpostavljanje, zaključivanje, očekivanje, iznenađenje, itd.

3.1.2.1. Nagađanje

Pogledajmo izričaj u primjeru (7):

(7) *I wondered* what Bond's employers would make of her appearance. (DM-A, 12)

Izborom glagola *wonder* (= pitati se) pošiljatelj poruke na najizravniji način izražava osobno nagađanje o budućem razvoju stanja stvari.

(8) *I got the impression (= Dobio sam dojam ...)* my father wasn't sure at first. (DM-B, 24)

(9) *I can imagine* (= *Mogu zamisliti ...*) Justine holding up the trophy I really can.

(DM-B, 51)

Označeni dio primjera (8) iskazuje pokušaj govornikova nagađanja o propoziciji koja slijedi, izražavanje osobnog dojma o okolnostima u određenom trenutku u prošlosti, dok primjer (9) ilustrira pokušaj nagađanja subjekta, zamišljanja budućeg stanja stvari izraženog propozicijom.

(10) For many of us, *I suspect* (= *naslućujem*), it's not so much evading death as trying to avoid a certain kind of dying.

(ST-N, 17)

U primjeru (10) umetnuti dio izričaja potreban je pošiljatelju poruke kako bi se, u trenutku kad je već započeo svoju misao, još na vrijeme ogradio, istaknuo kako je to ipak samo njegovo osobno nagađanje čiju nesigurnost dodatno naglašava izborom glagola *suspect* čije značenje Hornby⁵ tumači kao: 1) *have an idea or feeling (concerning the possibility or likelihood of sth)*, ali odmah zatim i 2) *feel doubt about sth*.

(11) Does the Bush administration already have a bought-and-paid-for client, *presumably* (= *po svoj prilici, vjerojatno*) a military man since coups are what the US does best?

(DM-A, 5)

U primjeru (11) radi se o retoričkom pitanju; pošiljatelj poruke ne očekuje odgovor nego samo izražava svoje nagađanje o određenim okolnostima. Upitnim oblikom ipak poziva i primatelje poruke na razmišljanje, a modalni prilog *presumably*, premda ostavlja donekle mjesto sumnji, pretpostavlja priličnu uvjerenost govornika u istinitost propozicije ili vjerojatnost budućeg razvoja događaja.

3.1.2.2. Pretpostavljanje

(12) *Personally, I would dispute* (= *Osobno, osporio bih ...*) their use of the word "joke".

(DM-B, 17)

Prilogom *personally* (= *osobno*) na početku izričaja pošiljatelj poruke ističe da se radi o njegovoj pretpostavci koju uvodi modalnim pomoćnim glagolom *would*.

(13) *I can only assume* (= *Mogu tek pretpostaviti ...*) royal invitations weren't required to make it into the magazine's Top 100 Hot Couples list.

(DM-B, 15)

(14) *It is logical to assume* (= *Logično je pretpostaviti ...*) that such people are more likely to express antipathy to us than those we perceive as similar to ourselves.

(ST-N, 18)

Gornji primjeri lijepo ilustriraju razliku između subjektivne (pr. 13) i objektivne (pr. 14) epistemičke modalnosti. U primjeru (13) riječ je o pretpostavci pošiljatelja poruke o istinitosti propozicije dok primjer (14) započinje pridjevskim modalnim izrazom kojim pošiljatelj poruke želi istaknuti objektivnost svoje pretpostavke.

3.1.2.3 Pokušaj zaključivanja

Slijedeći su primjeri različiti načini donošenja zaključka od pošiljatelja poruke.

(15) And although the full extent of the black hole at the centre of Premiership finances won't be clear for a while, *common sense suggests* (= *zdrav razum nalaze*), clubs like Chelsea, ... , live in mortal dread of a collapse in television money

(DM-B, 53)

Umetnutim dijelom izričaja u primjeru (15) pošiljatelj poruke u pola svog izričaja nalazi potrebnim izjasniti se da se ipak radi o njegovom osobnom zaključku, međutim približe ga označava kao takvog koji se nameće zdravim razumom.

(16) *There were no signs of* (= *Nije bilo niti jednog znaka ...*) a struggle and *every indication is* (= *sve ukazuje na to da ...*) that the victims were killed so rapidly that they hardly had time to react to danger.

(ST-N, 25)

Primjer (16) pošiljatelj poruke započinje uzrokom na temelju kojega se neizbježno nameće logičan zaključak: ... *budući da nije bilo nikakvih drugih znakova ... sve upućuje na to da ...*

(17) *From what I gather* (= *Kako se meni čini*), the guy was a complete nutter and an amateur.

(ST-N, 24)

U gornjem primjeru (17) pošiljatelj poruke već na samom početku izričaja daje primatelju

poruke na znanje da je zaključak donio prema svom razumijevanju situacije.

(18) *In retrospect, they concluded (= Gleđajući unatrag, zaključili su ...)* that the Second World War had begun on July 18, 1936.

(TLS, 3)

Primjer (18) uključili smo u ovu skupinu premda to nije primjer izravne dokaznosti. Riječ je o prenošenju tuđeg zaključka donesenog naknadnim razmišljanjem o prošlim događajima, pogledom unatrag s nužnim vremenskim odmakom, koji je često glavni čimbenik objektivnog sagledavanja stvari.

3.1.2.4. Očekivanje razvoja događaja, procijanje

U primjerima koji slijede pošiljatelj poruke jasno naznačuje vrstu dokaznosti u svom izričaju. (19) *That would be in line with (= To bi bilo u skladu s ...)* Nancy's other flights of fancy.

(ST-N, 24)

U primjeru (19) riječ je o prethodnim događajima na temelju kojih je realno očekivati razvoj prilika u određenom smjeru, dok u primjeru (20) pošiljatelj poruke jasno izriče kako je put do zaključka pretskaziv na temelju postojećih dokaza.

(20) *The evidence (= Dokaz ...)* of these engaging new writers leads to a predictable conclusion (= vodi k predskazivom zaključku):

... (TLS, 8)

3.1.2.5. Iznenadenje

Slijedeći primjeri dokaznosti razlikuju se tek po udjelu samog pošiljatelja poruke.

(21) *To my considerable surprise (= Na moje veliko iznenadenje)*, Keith Joseph rang me one evening ... (TLS, 17)

U primjeru (21) on jasno ističe kako je on sam onaj tko je veoma iznenađen razvojem događaja, dok u primjerima koji slijede u to uvlači i primatelje poruka.

(22) *Well, there's a surprise (= eto iznenađenja)*.

(ST-N, 18)

(23) *But do you know (= Ali, da znate, ...)*, it was brilliant.

(ST-N, 15)

U primjeru (22) govornik svoje iznenađenje kao da dijeli sa svima; kao da je to nešto što je

svakome dostupno, vidljivo. Ovo tumačenje potpomaže uvodna konstrukcija koja sadrži priloge mjestu *there*. U primjeru (23) označenim dijelom izričaja pošiljatelj poruke izravno se obraća potencijalnim primateljima za koje pretpostavlja da će dijeliti njegovo iznenađenje situacijom jer je bilo realno očekivati drukčije.

3.2. Neizravni dokazi: navodi, prenošenje, rekla-kazala, itd.

3.2.1. Navodi

Primjer navoda (24) najprecizniji je njegov oblik.

(24) *Director general, Simon Lyster, said: "Our marine life is in much more trouble than people realise."*

(DM-B, 8)

Pošiljatelj poruke, onaj tko donosi navod, u gornjem primjeru ne pojavljuje se u izričaju. Sam precizan navod i njegov izvor dovoljno govore.

(25) *It has been a "fairy tale", according to Lynch (= po riječima Lyncha), who plays in midfield.*

(ST-N, 7)

Primjer (25) spoj je navoda i prenošenja; u izričaju je dio navoda među navodnicima, dok se o njegovu izvoru prenosi riječima *according to* (= po riječima ...).

(26) *A senior officer said: "The figures show that 50% of soldiers get lost on their way to a battle ..."*

(ST-N, 8)

Navod (26) primjer je cjelovitog navoda, osim što ponekad izvor informacije ostaje u tajnosti, tek je donekle naznačen kako bi pošiljatelj poruke zadobio povjerenje čitateljstva.

(27) *A Palace source said: "He said he expects to pay the market rate by the end of the year"*

(ST-N, 5)

U primjeru (27) nalazimo prenošenje unutar navoda, a izvor informacije opet je neprecizan.

(28) *Brintons, one of Downing Street's suppliers, quoted (= naveli su) £53 a square metre for its luxury Axminster range.*

(ST-N, 1)

Gornji je izričaj opet spoj prenošenja i navoda. Ali, ponešto drukčiji. Izričaj počinje kao navod s precizno označenim izvorom informa-

cije, međutim u trenutku kada očekujemo dvo- točku i navodnike izričaj poprima oblik prenošenja, s time što pošiljalatelj poruke koristi glagol *quote* koji svjedoči o prvobitnoj funkciji izričaja i stavlja naglasak na vjerodostojnost i preciznost informacije.

(29) They (= dolphins) were either injured or drowned in fishing nets, *a report says* (= kaže jedno izvješće).

(DM-B, 8)

Primjer (29) najmanje je precizan kad je riječ o izvoru informacije. To je izvješće (*a report*) kojega se pošiljalatelj poruke ne trudi približe odrediti, te zbog takve nepreciznosti drži neprimjerenim dati informaciji formalno oblik navoda. Dapače, izvor informacije postavlja pred kraj izričaja kao gotovo nevažan dodatak.

3.2.2. Prenošnje

U primjerima koji slijede riječ je uvijek o prenošenju tuđih osjećaja, stavova, zaključaka, riječi, s manje ili više vjerodostojnosti. Pošiljalatelj poruke pripisuje odgovornost neimenovanim izvorima, a ponekad ih i imenuje radi ostvarivanja vjerodostojnosti bez doslovnog navođenja, kroz neupravn govori.

(30) "He felt uncomfortable," *our bemused source told us* (= rekao nam je naš ... izvor).

(DM-A, 14)

Gornji primjer sazdan je od dvije vrste dokaznosti: navoda i prenošenja. Navod je formalno označen, izvor informacije tek neprecizno naznačen, pa je to značajnija zadaća navodnika u poticanju primatelja poruke da povjeruju u istinitost informacije. Za razliku od toga, u sljedećem primjeru izvor informacije precizno je naveden i to na samom početku izričaja kako bi poruka dobila na vjerodostojnosti, izravnosti, važnosti.

(31) *As Mir comments* (= *Kako Mir primjećuje*), the way in which they contributed to the exacerbation of social divisions suggested more a quest for vengeance than a Christian commitment to forgiveness or reconciliation. (TLS, 4)

U sljedećem primjeru pošiljalatelj poruke prenosi tuđe mišljenje.

(32) *To Bush's mind* (= *Po mišljenju Busha*) Arafat has lied once too often ...

(ST-N, 16)

Izvor informacije spominje već na samom početku poruke. Značajnost izvora privlači pozornost čitateljstva i doprinosi vjerodostojnosti informacije premda kao primatelj poruke ne znamo da li je pošiljalatelj informaciju čuo, pročitao ili se radi o njegovom osobnom zaključku utemeljenom na onom što je čuo ili pročitao.

(33) *Police believe* (= *Policija vjeruje* ...) she may have been pushed. (DM-A, 11)

(34) *Many believed* (= *Mnogi su vjerovali* ...) the book had been shelved ...

(DM-B, 14)

U primjeru (33) riječ je o prenošenju uvjerenja, stava, a izvor informacije na samom početku izričaja jamac je njezine vjerodostojnosti. Važnost izvora informacije u ovom slučaju odgovara njegovom položaju u izričaju. U primjeru (34) izvor informacije nema zadaću kao onaj u primjeru (33). Njegova je zadaća, međutim, usmjeriti pozornost primatelja poruke na to da je vjerovanje u istinitost propozicije bilo rašireno; dakle, brojčanost, a ne pojedinačni autoriteti jamčili bi u ovom slučaju o vjerodostojnosti informacije.

Za razliku od gornjih primjera, u primjeru (35) izvor informacije nadodan je nakon nje, iza zarez, kao primisao. Pošiljalatelj poruke tako daje naslutiti da dijeli stav koji prenosi, a izvor informacije navodi tek sa svrhom doprinosa vjerodostojnosti.

(35) More boys must be encouraged to learn a musical instrument, *experts said* (= *stručnjaci su rekli*) yesterday. (DM-A, 19)

U primjeru (36) izvor informacije postavljen je na početku izričaja, ali u ovom slučaju ne zato da bi se postigla vjerodostojnost poruke, već s namjerom da se primatelj poruke potakne na razmišljanje.

(36) *Newspapers said* (= *Novine su kazale da* ...) that Washington would fail to change the regime. (DM-A, 4)

Autor članka ima drukčije mišljenje, a to što druge *novine* kažu tek je uvod u izno-

šenje njegovog stava. Sličan je slučaj i sljedećeg primjera (37). Autor članka ovim riječima zaključuje prenošenje tuđeg stava, onog službenog.

(37) *That's the official line, anyway.* (= *To je službeno mišljenje, u svakom slučaju.*)

(DM-B, 53)

Anyway na kraju izričaja zaključuje dio izvešća o službenom stavu, ali je ujedno i uvod u izražavanje osobnog stava autora članka koji na ovaj način, samo jednom riječju, unaprijed daje zaključiti kako on drukčije misli što se ne slaže sa službenim stavom.

U primjerima (38) i (39) nalazimo glagol *allege* (= navoditi [kazati], iznijeti kao, tvrditi), te njemu srodni prilog *allegedly* (= navodno, kako se tvrdi).

(38) *The man is alleged by Italian authorities* (= *Za tog čovjeka talijanske vlasti tvrde da ...*) to be a key link in an Al-Qaeda network.

(ST-N, 12)

(39) *This allegedly* (= *navodno*) benevolent father of his nation *regarded* the civil war as "the struggle of the *Patria* against the anti-*Patria* ..."

(TLS, 3)

U primjeru (38) izvor informacije naveden je u pasivnom dijelu izričaja kao vršitelj radnje unutar izraza uvedenog prijedlogom *by*, a njegovo mjesto u izričaju koje prethodi samoj informaciji govori o važnosti izvora informacije za njezinu vjerodostojnost kod primatelja poruke. U primjeru (39) pošiljatelj poruke krije se iza označenog priloga. Njime želi naglasiti kako on sam ne dijeli opće prihvaćeno mišljenje o subjektu, što više drži ga pogrešnim.

(40) *The solo comedienne, she says* (= *kaže ona*), is a dying breed.

(ST-N, 9)

U primjeru (40) umetnutim dijelom izričaja autor članka označava izvor informacije; riječ je o intervjuiranoj osobi. Umetanje izvora informacije potrebno mu je kako bi primatelj poruke upozorio da je u tom izričaju riječ o prenošenju, a ne o izražavanju osobnog stava. Sličan je i slučaj primjera (41) s tom razlikom što je izvor informacije neprecizan, gotovo da bismo ga mogli svrstati u sljedeću skupinu primjera rekla-kazala.

(41) *Their status, it was said* (= *kako je rečeno*), justified the need for "purification", a euphemism for the most sweeping repression.

(TLS, 3)

(42) *In her eyes* (= *U njenim očima*), theirs is a true love story.

(DM-A, 28)

Izričaj (42) primjer je prenošenja tuđeg vide-nja stanja stvari. Označeni dio ima istu zadaću kao i umetnuti dio izričaja (40) s tom razlikom što ovim izričajem pošiljatelj poruke ne prenosi tuđe riječi, već stav, pa je i utoliko manje siguran i izravan.

3.2.3. Rekla-kazala

Ova vrsta dokaza najmanjeg je stupnja pouzdanosti od svih navedenih. U primjeru (43) izričaj je modaliziran na samom kraju, što više označeni dio *I learn* (= kako doznajem) prihvaćamo kao dodatak kojim pošiljatelj poruke kazuje kako je on taj koji je informaciju prikupio, ali ne govori ništa o njezinom izvoru. Nepreciznost ili nedovoljna pouzdanost izvora informacije vjerojatno je uzrokom naknadne odluke pošiljatelja poruke da svoj izričaj ipak modalizira.

(43) *W. Churchill's bulldog look in the world famous portrait ... was not down to his ever-present determination to defeat Hitler, but anger at the loss of his precious cigar, I learn* (= *kako doznajem*).

(DM-B, 14)

(44) *Some say that* (= *Neki kažu da ...*) familiarity with home computing and video gaming will make it easy for future recruits to adapt, but *others fear that* (= *drugi se pribojavaju da ...*) the army will have to raise its recruitment standards.

(ST-N, 8)

U primjeru (44) fiktivni subjekti *some* i *others* učinkovito su sredstvo izbjegavanja navođenja izvora informacije kad pošiljatelj poruke to drži potrebnim iz nekog od već spominjanih razloga, a da pri tome dokaz tipa rekla-kazala zadrži barem svoju malu mjeru vjerodostojnosti.

U primjerima (45), (46) i (47) nalazimo participske modalne izraze izvedene iz modalnih leksičkih glagola, a koji, prema Perkinsu (1983), izražavaju epistemički čin (*understood, estimated*), epistemičko stanje (*believed, thought*), te bulomaičko stanje (*feared*), i to na

objektivan način što je glavna osobina modalnih izraza u usporedbi s modalnim glagolima. Objektivnost se naglašava i bezličnim *it* subjektom, što u hrvatskome nalazi odgovarajući ekvivalent u bezličnoj, povratnoj konstrukciji. To je važna značajka tiskovnog izvješćivanja, ujedno i način da se izvor informacije zadrži u tajnosti, izostavi kad pošiljatelju poruke nije izravno poznat ili ga ne drži bitnim, ili krinka objektivnosti u slučaju vrste dokaza rekla-kazala.

(45) *It is understood that* (= *Pretpostavlja se da ...*) Charles has privately suggested to the earl that he should focus on caring for his own four children. (DM-B, 15)

(46) *It is believed that* (= *Vjeruje se da ...*) she found the extasy in the bedroom ... (DM-B, 5)

(47) Last night *it was feared that* (= *strahovalo se da ...*) the jobs were trying to emulate Stephen's killers. (DM-A, 13)

Imenice *indications* (= upozorenje, znak, indikacija) u primjeru (48), te *hints* (= nagovještaj, sugestija, natucanje, aluzija) u primjeru (49) unutar modalnog okvira *there are ... that ...* s kojim zajedno tvore imeničke modalne izraze za epistemičku modalnost, pa *speculations* (= nagađanje) u primjeru (50), te *rumours* (= glasine, govorkanje) u primjerima (51) i (52) ukazuju na to da je riječ o prenošenju tuđih dojmova, misli, riječi, ali zbog brojnosti ili tajnosti izvora, zbog njegovog izravnog nepoznavanja, ili pak nesigurnosti samog izvora informacije u njezinu istinitost, izvor se ne navodi ni u jednom od sljedećih primjera.

(48) None the less, *there are some indications that* (= *postoje naznake da ...*) the Francoists were not always immune to doubt. (TLS, 4)

(49) *There are hints that* (= *Ima nagovještaja da ...*) Brown may not fully approve of the lavish improvement works. (ST-N, 3)

(50) As *Mothercare* shares sank last night, *speculations grew that* (= *sve je više bilo nagađanja o tome da ...*) the group was once again vulnerable to a takeover bid

(DM-B, 41)

(51) *Press rumours* (= *Novinske glasine o ...*)

about ex-Northern Ireland Secretary Mandelson followed news that current ambassador Sir C.M. is to move to the top job ...

(DM-A, 4)

(52) But *rumours of* a bid sent the shares climbing from 177p to as high as 258p, scaring off would-be buyers. (DM-B, 41)

ZAKLJUČAK

Razmotrivši neke teorijske pristupe dokaznosti, te njezina brojna ostvarenja u engleskom jeziku, nameću se sljedeći zaključci:

1. Dokaznost se, kao i modalnost, ostvaruje u nepropozicijskom dijelu izričaja.
2. Za Chafea (1986) dokaznost je jezično kodiranje spoznajnog procesa. Dakle, riječ je o funkcionalnoj kategoriji ništa manje važnoj od modalnosti. Što više, složili bismo se s Givonom (1982) prema čijem je mišljenju subjektivni osjećaj sigurnosti pošiljatelja poruke (komponenta epistemičke modalnosti) popratni proizvod iskustvenog vida spoznavanja (komponenta dokaznosti).
3. Navedeni pokušaj klasifikacije ili distribucije mentalnog prostora tek je, vjerujemo, jedan od mogućih, budući da su načini spoznavanja brojni i često ih, makar i nesvjesno, udružujemo. Tako nastaju kombinacije različitih vrsta dokaznosti do kojih je moguće stići samo analizom izričaja.
4. Još jedna zajednička osobina dokaznosti i modalnosti je ta da se najčešće ostvaruju kontekstualno, pomoću više različitih elemenata izričaja.
5. Izravni dokazi bili bi primarni, što nužno ne isključuje njihovo supostojanje s neizravnima unutar istog izričaja. Njihove brojne međusobne odnose ostaje nam istraživati.
6. Pristupi dokaznosti dosad su uglavnom bili deskriptivni i teorijski, no u posljednje su se vrijeme pojavili i neki generativni, što svjedoči o spoznaji jezikoslovaca o važnosti ove komponente ljudskog mišljenja.

REFERENCIJE

- Anderson, L. B. (1986). Evidentials, paths of change, and mental maps: Typologically regular asymmetries. In *Chafe & Nichols* (1986): 273–278.
- Banfield, A. (1982). *Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Barnes, J. (1984). Evidentials in the Tuyuca Verb. *International Journal of American Linguistics* 50, 255–271.
- Chafe, W. & Nichols, J., (1986). *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, Ablex, New York.
- Givón, T. (1982). Evidentiality and Epistemic Space. *Studies in Language* 6.1: 23–45.
- Hoff, B. J. (1986). Evidentiality in Carib Particles: Affixes, and a Variant of Wackernagel's Law. *Lingua* 69, 49–103.
- de Haan, F. (1999). Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries. *Southwest Journal of Linguistics* 18.1: 101.
- Jakobson, R. (1971 [1957]). Shifters, verbal categories, and the Russian verb. *Selected Writings, vol.2*, 130–147. The Hague: Mouton.
- Palmer, F. R. (1986). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Perkins, M. R. (1983). *Modal Expressions in English*. London: Frances Pinter.
- Wierzbicka, A. (1994). Semantics and epistemology: The meaning of evidentials in a cross-linguistic perspective. *Language Sciences* 16.1: 81–137.
- Willett, T. (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language* 12: 51–97.

BILJEŠKE

¹ Držimo da bi odgovarajući hrvatski ekvivalent engleskog termina evidentiality bio *dokaznost* (engl. evidence → hrv. dokaz

engl. evidential → hrv. dokazni

engl. evidentiality → hrv. dokaznost).

² Navedeni primjeri pronađeni su u sljedećim novinama:

The Times Literary Supplement, June 29, 2001 (u tekstu TLS)

The Sunday Times, News, June 30, 2002 (u tekstu ST-N)

The Daily Mirror, July 15, 2002 (u tekstu DM-A)

July 16, 2002 (u tekstu DM-B)

Nakon kratice za pojedinu novinu nalazi se broj stranice s koje je posuđen primjer.

³ *Epistemička modalnost* je vrsta modalnosti kojom se iskazuje odnos prema istinitosti propozicije. Obuhvaća pojmove *epistemičke nužnosti* i *epistemičke mogućnosti*. Epistemička nužnost nametnuta je govornikovim znanjem o svijetu na koji se propozicija odnosi, a epistemička mogućnost označava ono što je tom svijetu prikladno, s njim spojivo ili u njemu dopustivo. Dakle, epistemički modaliziramo izričaj tako što izražavamo svoj stav mogućnosti ili nužnosti prema sadržaju propozicije. A, kako nam se nužnost sama po sebi nameće, u ulogu govornika najčešće razmišljamo i prosuđujemo o onome što je moguće, te prema tome pokušavamo zauzeti određeni stav.

⁴ O propozicijskom i nepropozicijskom dijelu izričaja (članak [Modalnost i uljudnost](#), *Strani jezici* 2002.)

⁵ Za pojašnjenje značenja pojedinih engleskih riječi korišteni su rječnici:

A. S. Hornby, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*

Ž. Bujas, *Veliki englesko-hrvatski rječnik*

MODALITY AND EVIDENTIALITY

Summary

This article aims at presenting evidentiality as an independent functional category as well as its close relationship with epistemic modality. The research has been limited to English, more specifically to the written language of newspapers in order to collect examples as direct as possible. Possible relationships between the components of evidentiality, i.e. source of information and evidence type, have been pointed out and an initial outline of evidential system following from a distribution of mental space and based on the examples collected has been presented.

Key words: evidentiality, epistemic modality, source of information, evidence type